

ACC. N:R M. 14532: 1-14.

Landskap: *Halland* Upptecknare: *John E. Carlson, Halmstad*
Härad: *Pönnersjö* Berättare: " " " "
Socken: *Snöstorp* Berättarens yrke: *småbrukare*
Uppteckningsår: *1958* Född år *1887* i *Snöstorp*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Sk invest arlov. s. 1-2.

Kvarnar och kvarndrift. s. 3-14.

Lu F 90

" 99

Jup' 90

Tavlan har jag endast sett två begravningstavar
inrammade och glas, bilderna var ritade på papp, med
en litiskista omgiven av blomster girlänges, och 2 urner
var placerade, en vid huvudet en vid fötterna, i dessa
urner var placerade blommor, tavlorna var i olika
färger så naturliga som möjligt, under pisten stod
skrivet hela den avlidnes namn, efter mycket gammal
stil, med bänsvärliga begynnelse bokstäver, under
dessa namn stod den avlidnes födelse år och dag och
vid sidan av den avlidnes dödsdag, denna var i början
av 1800 och födelsedagen på 1700 talet, jag var nog ej
mera än 8 eller 10 år då jag såg dem hos en gammal
gumma, jag beundrade de vackra färgerna på blom-
morna, dessa var gjorda av färgpuder och stannena namn
med blåck, det var bänsvärliga bänsvärl som gjorde
tavlorna i hemmet, redan fick erterlevande själv glasa
och inramma tavlan, dessa resande bänsvärl var litet
envisa om att få rita och rälga en tavla, som antidens

gravstensfärräljare, något pris mins jag ej, det var
i och efter gamla myntsystemet. Tavlorna var gamla
lita och inpräda med rita och demm. så något gamm
på konstnären mins jag ej jag rett, det var 2 tavlar
jag såg i samma gamla hem.

Insamling av Myntbruner vet jag inget om, men
väl förvaring som minne under 20 år i kyrå, sedan
blev det bara smulor och den blev bortkastad.

Tavlorna hängde alltid på väggen, en över sängen
och en över kyråen. Tillverkaren av Tavlorna var
säkerligen utlänningar konstare itationare.

Ja, detta var allt jag bärmin om tavlar.

Här kan pumms baren sedan utomhus tider, är
mig kända baren är väl baren den äldsta modellen
Här kan mig vetat pumms inom Simlångsdalens st.
barnen. Den sådana baren, varaf 1 är i burt, någon
gång, under första världskriget var nog många i gång på
nätterna, då det var svårt att kontrollera inom i stegen
var det fanns en skoter, och för malning barten ingenting
fanns att mala på, en sådan fins här inom Kristnäs
socken, som underbörande museiförening, har tänkt att
kunna i sin äldsta målgo, färvare till utvärlden
men saknar pengar till arbetet och kalminköps, men har
tänkt den med pressning tills vidare, i min barndom
eller tidiga tonåren brukade några pojkar gå dit och åka
barnsall, två ut på stenen och en släppte på vatten
i en 30 cm. bred träränna från en liten bäck, ett litet
liggande staveltyd på en 75 cm genastkärning, fick
stenarna att gå runt, och när en liten falllocka släts
till stannade baren, och nya pojkar fick ritta upp.

Hjulvarnan är nog betydligt, än nyare ärtal än
svartvarnan, här längs med Fylleån har funnits en
5 eller 6 stycken Hjulvarnan, antagligen byggade denna
fram på 1800 talet här, jag minns en Bobergs kvarn
som byggdes eller i varje fall grundligt renoverades
på 1890 talet, den fick såd att mala från 3 socknar om
ibland 4. Snöstorp, Brared, Tönnersjö, och Enlöse.
Dricksvatten var vatten, kvarnhjulet var en 5 till 6 m. högt
och när bönderna fick inköpt och bränt, då maldes
det både natt och dag, 2 mjölnare fanns en malde och en var.
ville bönderna ha malit mig sig samma dag fick det
bäras hemmifrån redan kl. 4 på morgonen, för ordnings-
et tillägsades här, att den som kom först till kvarnen fick
först malit, där fanns även en varm kvarkammare att äta
i och bönderna att vila sig på, den som ej hade så långt till
kvarnen börde ju hem med sinna, för att redan någon
dag efter hemta sitt mjöl, under krigsåren 1914-1918 maldes
här mycket såd, som ej blev antecknat.

Som det var bara oxen och bår till att köra med till kvarnen, tog det lång tid dessa kvarnar, någon köst fanns ju inte att köra med, men det var i många. Här fins fortfarande vattenkvarnar med turbiner, i verksamhet, men dessa får drivas som affärskvarnar till stor del, då de har moderniserats, och som mala allt sorts mjöl, köper rådg och rådg mjöl, men de går mindre för vint år, vattenkvarnar med testriska drift går faktiskt, men även många av dessa har slagit igen.

Dammarna till vattenkvarnar var på större brukar av sten och cement muller gjorda, med ekstorkor och luckor av ek, där vatten kunde regleras, vid regn eller torra. Vid mindre hjulkvarnar och även stavalkvarnar, kunde naturlig fallhögd finnas, med hjälp av låga stensamman och plankdammar. Stolkvarnar bärmer jag ingenting om, har i varje fall ej funnits här i trakterna.

Här i kommunen har funnits en vüderkvarn, som en svensk amerikanare vid skelshiflet byggde av sten, kalkbruk och timmer, den var ringarna av trä, och kunde vridas med hatten, efter vindfärhållande, den var två våningar men med två branta trappor, en grov kylvätska utan ovanför dörren, och så den klevades upp till andra våningen, för att malas och mjölet klevades i hattenvåningen, jag såg fyra gamla nedlagda vüderkvarnar utanför Wisby, som kallades så arigenellt som Högan, Pleigan, Klärningen och Lågan. Här på Wästbusten finns många vüderkvarnar, några inmonterade maskiner för elektrisk drift, den största anledning till att kvarnar av alla slag försvinner mer och mer är elektriseringen, det är på ett mycket litet jordbruk, ekonomiskt lämpligt att inköpa en maskin för att grov mala såväl som krossa sådden vilket ur besparings synpunkt, såväl som tiden är upptagen på landskygden numera.

Stummen till barmhjulen, var av barmfurs sålt
gjordes fur, att trämärke skulle vara av prima mörkbrunt
trä, som skydd får rötter och andra påfrestningar, is m. m.
Till hjulet skulle det vara plant, av barmfurs, och
med inslag av ek, även stäpflerna var av prima
barmvirkte, detta var ju ständigt barmhjul, som
även var överkygt, som skydd för rot och ringvåder.
Lönemot vattenhjulen till skvat barmar, var ju
lågare och buggarna var gjorda av ask eller ekbärne.
Vid 1900 Tullits körgarn blev nog den första barm-
maskinerna utskaffade med härtämning från Tyskland
ritade av olika slag, sensning, triering av sål som
nog igång här vid årsskiftet 1900, innan fick man
jult med hummarist, taga bort blierne, åtminstone
till jul, då det ju skulle katas, flera slag av bröl.
Diktar, brossar, fins ännu på några barmar, att det
har uphört på en del barmar är ju, krist på såd och
arbete, Centralföreningen hämtar såden hemma på gården.

och maler, krossar, gräpar, kiörsar, och helrännar såden
för t. o. m. fr. frött hemtärt, och ändå 1% på varan som
återköring, eller bytes direkt med säd och mjöl.

Här i Halmstad har redan setel varit och är en tavern-
byggarefirma. Andersson & Hamman, som har haft stor
anluts tycker, och ständliga yrkesmän, men nu är det nog
bara reparationer, inrättningar av nya redskap ribiter
m. m. dessa håller ej länge, på grund av förtöring av
svamp, ånga, och putatigheten i en vattenboarn.
Äldre kvarnbyggare kände jag några, här var en
Turkin kvarn, vars ägare själv byggt sin kvarn, och
sedan även byggt dammen, och råguvts några special
mått på kvarnen. Minner jag ej, det blev väl i förhållan-
de till vattenkraften, mälledetsen och tätheten av
såväl kvarnar och som gårdarna var belägna.
Där var också pantarens mellan olika tavernägare,
och många olika smide kunde användas, för pantarens

De mest härvarande kvarnar är s. s. familjekvarnar, med detta avses kvarnar, samgått i arv från far till son sådana kvarnar är inget kastverk, utem för bemöte 100 år sen eller längre, från en oansenlig krigan, blivit ombyggda moderniserade, såväl i många etapper, för att följa med i bankvarsen, med vaskvarna. Namn på kvarnägare, som har gjort stora insatser och moderniseringar är Fyllinge kvarn äg. Ernst Tullgren Lundgrens kvarn Fyllinge överlåtits på grund av dödsfall Lundabro kvarn nedlagd, blev kraftstation som var mera lönsam, Blomkvarn ägare Georg Gunnarsson Limreberg kvarn nedlagt - kraftstation Sandberg kvarn nedlagd - fallhöjden påst av bolag. Roberg kvarn nedlagd. - kraftstation, sedan finns ju 5 eller 6 kvarnar till inom kommunen som användes mera såvängsomrikt skvarkvarnar, vars ägare jag ej vet om, ej heller i vilken utsträckning de, som användas, några av ägda av byn eller 1 eller flera gårdboar.

8
Här inom Elsborga socken fins en Høire gård, som
har haft egen kvarn, där ären godset händes fickt malit
sin rånd, men nu användes den för träförädling, såg.
Ofta kvarngare, en del Tullade, varar många kvarn
ägare blev rika, men folks fickt ären betala bantant,
priset för bantant betalning för en 30 år sen var 1.00 pr 100
brass, 2 br. för finmalit och 2.50 för rikta! alt pr. 100 kg
rind råknat, under första världs kriget var det alltid bantant
och ären nu i alla kavarner, Thvarnägaren hade ofta
något tummland jord, och svin kor, som konsumerade
till mjölet, som råbete annars mjölet. Vid första världs-
kriget försvann, tullningen komste ej 100 % men, när det
var så sträng konsumering, så måste folks få tillbata all
den rind som lemnades till malning 2 % av kvantiteten
gickt upp i råtk, mera fickt ej råden lättna vid bantant
malning, vid ovan nämnda tid började bagare att
lägga upp sina notat, för bröd hemdel, ute på landet
och därmed försvann, såväl hembakning, som malning

av brödsädl, som exp. kom jag skriva att nu det stora
flertal af bönder ej bär sin tid till någon kvarn,
utan kvarnägaren hemtar säden i hemmen.

Fiske bedrefs ofta vid alla större kvarnar, ägaren
av kvarnen behöll fisken, vilket var mest ål, som under
de första mörka höstmånaderna, kunde bliva lösnade.
Jag minns en turkinkvarn, som stannade, och mjölnaren
måste ned i turkinen och rönsa exp för ål, så valtnet
kunde passera och kvarnen, få erforderlig kraft igen.
Fisken såldes mera sällan, ålen såldes ned i kvar.

Tullade och malde mjölnaren skapligt, och var hjälpsam
så blev detta ofta belånat med någon bruna i drits,
konstnärns fans alltid, denna kunde tillämpas på flera
sätt; någon mjölnare tullade vettigt, en annan tullade
ibland halva säcken, någon kunde alltid vid rust-
väder bjuda på såväl kaffe som starkvara, och där
både kvarnägare och mjölnare fans, Togs dragarna
håstar bar eller arar, om hemd så bonden fick gå in

i kvarnhamnaren och värma sig, eller som oftast var
fallet, besöka lantbondaren för inköp av varor.
dessa uppskattades av bönderna, som blev bunder. alltid.
Mjölnerens yrke började som pojke med olika
små arbeten, skidning, eldning, renhållning, på
kvarngården och i fårestallet. hans sociala ställning
var nog ej större än vanligt folk, såvida han ej var
mera bildad än genomsnittsmänniskan i almenhet.
någon rädslorik fanns ej här, torbrinningen stödde
får att säden var våt, och då klackade det på stenar
na, och gick ej att mala, säden var alltid i säcken,
för fodorräd i juteräcken, för brödräd i en meter
långe linneräcken, varierande vikt, efter rådets
bestämnande 50 till 75 kg. Säden blev som regel
uppkirsat till andra våningen av mjölneren, seden
placerades den i tur och ordning, så mjölneren visste
hur den skulle mala, så ingen blev fjärlingången,
när säden var malen kom den ned i bottenvåningen

och även där i ordning, när den anhemtades så vägs
den om det var kontant malning, var det brödsäd som
skulle malas, ritas eller särotat pinmalas, så karpades
säden först inman den maldes, Malning av fodersäd
var krossning, gröpning, och pinmalning, alltså
maldes säden två gånger, brödsäden pinmaldes
och ritades i bländ genom två ritatar, karpes
bunde också sorteras så det blev karpesgrön, och anfallt
blev då gröpe, mjölringar fäcks ofta ersättas av nya
vid den flesta större kvarnen fems minst två stenas
en får råg, vete, ärtor, och en får fodersäd, en extra
par stenas fems också att användas, då något
par stenas ofta behövdes att hackas, som mjölnaren
om han var utlärd fick göra, det tog alltid en hal
dag eller 5-6 timmar, om båda stencarna skulle ären
repplas, och juphuggas, att igen såd erhallits i den
flesta fall, uppkommande av brödsäd kunde mot
ägernes ovetande, då någon hade kvar såd från

öret och någon kam med haktörr krödsad som
ej gick att mata av denna anledning, blandat med
sammansatt säg eller vete.

Vad dit mycket smulning, fick det smulas även på
sändlagan, Ja, detta var nog det mesta om kvarnar
som jag vet, eller lyckas få reda på, i den del äldre
kvarnar fanns även s. k. kinstampor, där bänderna
fick stampat sänder ben, som förvarades år efter år
dessa benmjöl användes sedan att gödla de små
äkerterna med, men konstitutionen har jag
ingen aning om, några historier om kvarnar
har jag ej på lager nu, ej heller några fotografier
och inga urspråk från historiska tider.